

Σπύρος - Βλαντ Οικονόμου

«Η Κοινή-Δήλωση ΕΕ-Τουρκίας και η ποσο(σ)τικοποίηση των δικαιωμάτων»

Από την πλευρά μου θα ήθελα να σας παρουσιάσω κατά το δυνατόν συνοπτικά, κάποια από τα ζητήματα που εντοπίζουμε ως Φορέας της Κοινωνίας των Πολιτών.

Οπότε...«Η Κοινή-Δήλωση ΕΕ-Τουρκίας και η ποσο(σ)τικοποίηση των δικαιωμάτων»

Γιατί **ποσοτικοποίηση**, κυρίως;

Γιατί πολύ απλά, η Κοινή Δήλωση –ένα Δελτίο Τύπου που έχει καταλήξει να υπερισχύει του Νόμου–αποτελεί ένα από τα πλέον αντιπροσωπευτικά παραδείγματα τηςευρύτερης εμμονής των κρατών μελώντης ΕΕ –μεταξύ των οποίων και η Ελλάδα, η οποία έως ενός βαθμού έχει οικειοποιηθεί το ίδιο αφήγημα– στους αριθμούς.

Δηλαδή: μείωση των αφίξεων, αύξηση των επιστροφών, με το κόστος που η όλη εμμονή επιφέρει **και θα συνεχίσει να επιφέρει** ως προς τον υποβιβασμό των δικαιωμάτων των προσφύγων και αιτούντων άσυλο, είτε να παραβλέπεται, είτε να αποδίδεται στην αδυναμία ανταπόκρισης στον όγκο των αναγκών (και πάλι, δηλαδή, στους αριθμούς).

Και μια παρένθεση εδώ, μιας και ξεκίνησα με την Κοινή Δήλωση,

Ότι επισήμως, η αναγκαιότητά εφαρμογής της δεν έχει αιτιολογηθεί στη βάση της αποτροπής των αφίξεων, την οποία πρακτικά και επιδικώκει, αλλά στη βάση της αναγκαιότητας μείωσης των θανάτων στο

Αιγαίο....αυτή είναι η βασική της δικαιολογία, η οποία και αναπαράγεται διαρκώς για να αναδείξει το λεγόμενο «success story» της Δήλωσης.

Για να θέσουμε, λοιπόν, τα πράγματα στη σωστή τους θέση, **ναι μεν**, από την εφαρμογή της Δήλωσης και μετά ο αριθμός των νεκρών στο Αιγαίο έχει μειωθεί σε ποσοτικό επίπεδο, κατ' αναλογία, όμως, με τον αριθμό των επίσης μειωμένων αφίξεων, έχει υπερδιπλασιαστεί, αναδεικνύοντας ακριβώς το πάγιο επιχείρημα της Κοινωνίας των Πολιτών ότι: όταν χτίζεις τοίχοι, για να αποτρέψεις την άφιξη ανθρώπων που, από ανάγκη, θα διακινδύνευαν τα πάντα προκειμένου να βρεθούν σε ασφαλές έδαφος, το μόνο που πετυχαίνεις, είναι **απλά** να τους εξαναγκάζεις σε πιο επικίνδυνες διαδρομές.

Αυτό αν θέλετε ως σύντομο σχόλιο για την «επιτυχία της Κοινής Δήλωσης και κλείνει η παρένθεση.... επισημαίνοντας πως το 2015, όχι μόνο πριν την εφαρμογή της Δήλωσης, αλλά και όταν το σύστημα υποδοχής των νησιών ήταν πρακτικά ανύπαρκτο, είχαμε, κατ' αναλογία των αφίξεων, τα μικρότερα ποσοστά θανάτων.

Εν πάση περιπτώσει, για να επιστρέψω στο ζήτημα των δικαιωμάτων των αιτούντων άσυλο και κάποια από τα προβλήματα που εντοπίζουμε,

Ποια είναι αυτά τα δικαιώματα?

Πολύ επιγραμματικά, τα βασικότερα αφορούν:

1. το δικαίωμα στο άσυλο: κάποιος, δηλαδή, να μπορεί εφόσον το επιθυμεί να έχει πρόσβαση στην διαδικασία ασύλου και το αίτημά του (ή της) να εξετάζεται με έναν δίκαιο τρόπο.

2. Και μετά έχουμε τα δικαιώματα που σχετίζονται με την υποδοχή των αιτούντων, για τους οποίους η Πολιτεία οφείλει, **για όσο** διάστημα εξετάζεται το αίτημά τους, να τους εξασφαλίζει την πρόσβαση σε κάποια βασικά δικαιώματα: μεταξύ αυτών, η στέγαση σε αξιοπρεπείς συνθήκες διαβίωσης, η οποία να «εγγυάται τη συντήρησή τους και προάγει τη σωματική και ψυχική τους υγεία».

Ως προς όλα, οφείλουμε να αναγνωρίσουμε πως έχουν υπάρξει σημαντικές προσπάθειες βελτίωσης, αλλά, δυστυχώς, συνεχίζουμε να εντοπίζουμε κρίσιμες ελλείψεις και κενά, τόσο στα νησιά, όσο και στην Ηπειρωτική Ελλάδα.

Ξεκινώντας με την διαδικασία ασύλου στα νησιά....

Καταρχάς συνεχίζει να αποτελεί πρόβλημα το ότι στα νησιά εφαρμόζεται η αποκαλούμενη ταχύρυθμη διαδικασία ασύλου των συνόρων. Μια διαδικασία που..... θα έλεγε κανείς, **διευκολύνει** την επίτευξη των στόχων της Κοινής Δήλωσης, καθώς επικεντρώνεται στην ποσότητα (ταχύτερη έκδοση αποφάσεων) εις βάρος της ποιότητας της διαδικασίας.

Γιατί?

Γιατί πολύ απλά τα χρονικά περιθώρια που έχει ένας αιτών ή αιτούσα να προετοιμαστούν για την όλη διαδικασία είναι απειροελάχιστα... τόσο στον πρώτο βαθμό της διαδικασίας (όπου ο χρόνος προετοιμασίας κυμαίνονται από 1-3 μέρες) όσο και στον δεύτερο βαθμό, όπου ο χρόνος προετοιμασίας περιορίζεται στις 5.

Όπως αντιλαμβάνεστε, κάποιος που

- βρίσκεται ήδη σε ευάλωτη κατάσταση, λόγω των δεινών που έχει περάσει έως να φτάσει στην Ελλάδα,
- που συνήθως **ουδεμία** γνώση έχει για το Ευρωπαϊκό σύστημα ασύλου και τις προϋποθέσεις του
- που συνεχίζει να λαμβάνει ανεπαρκή πληροφόρηση επί της διαδικασίας
- και που σπανίως διαθέτει συμβουλευτική υποστήριξη από δικηγόρο, καθώς, πρακτικά, η μοναδική τέτοιου είδους υποστήριξη παρέχεται κυρίως από τις συγκριτικά ελάχιστες δυνατότητες των ΜΚΟ
- είναι πρακτικά αδύνατον να προετοιμαστεί κατάλληλα, εντός αυτών των χρονικών περιθωρίων, ώστε να μπορεί να εκθέσει με πλήρη σαφήνεια και συνοχή το φάσμα των αιτιών που τον ή την έχουν εξαναγκάσει να εγκαταλείψει την πατρίδα του.

Και βεβαίως, οφείλουμε να ομολογήσουμε ότι η αντίστοιχη χρονική πίεση ασκείται και στο προσωπικό της Υπηρεσίας Ασύλου, που καλείται σε αντίστοιχα χρονικά περιθώρια να τεκμηριώσει το αν ο εκάστοτε αιτών δικαιούται ή όχι διεθνή προστασία.

Το αποτέλεσμα?

Ότι μέχρι και σήμερα, συνεχίζουμε να βλέπουμε απορριπτικές αποφάσεις ασύλου, οι οποίες είτε δεν λαμβάνουν πλήρως υπόψη την κατάσταση των αιτούντων, είτε, αν θέλετε, είναι **φειδωλές** ως προς την αιτιολόγηση της απόρριψης των αιτημάτων τους

Λόγου χάρη, ¹ παράγραφος που κρίνει τους ισχυρισμούς του αιτούντος αναξιόπιστους, χωρίς καν να αιτιολογεί τις αιτίες της εν λόγω κρίσης ή/και να την αιτιολογεί **ιμάλλον** προβληματικά.

Ενδεικτικά παραδείγματα:

2 περιπτώσεις **άκρως** ευάλωτων αιτούντων, αμφότεροι εκ των οποίων θύματα βασανιστηρίων.....ο ένας από την Ανγκόλα, ο άλλος από τη Λαϊκή Δημοκρατία του Κονγκό.

Στην πρώτη περίπτωση, οι ισχυρισμοί του αιτούντος περί της θυματοποίησής του δεν λήφθηκαν ποτέ υπόψη, ενώ στη δεύτερη θεωρήθηκαν αναξιόπιστοι, καθώς εκτιμήθηκε πως ο ίδιος **δεν ήταν αρκετά περιγραφικός**, ως προς τον **τρόπο**, με τον οποίο είχε βασανιστεί.

Και εδώ βεβαίως τίθενται και ζητήματα ως προς τα όρια της δυσπιστίας που ενίοτε επιδεικνύονται στο πλαίσιο της διαδικασίας, αλλά και **κυρίως** ως προς την αναγκαιότητα επανατραυματισμού **ήδη** ευάλωτων ανθρώπων, οι οποίοι καλούνται να αναβιώσουν με κάθε λεπτομέρεια τις **πλέον** τραυματικές εμπειρίες της ζωής τους, χωρίς αυτό να είναι απαραίτητο για να αποδειχθούν οι ισχυρισμοί τους.

Αντίστοιχο παράδειγμα, περίπτωση αιτούσας που είχε υπάρξει θύμα βιασμού και ο αρμόδιος χειριστής..... της EASO, στην προκειμένη περίπτωση.... έκρινε σκόπιμο **με κάθε λεπτομέρεια** να την ρωτά, μεταξύ άλλων, για το επακριβές σημείο στο οποίο είχε βιαστεί.

Δεύτερο ζήτημα, πάλι ως προς τη διαδικασία ασύλου στα νησιά, τοότι με στόχο την εφαρμογή της Κοινής Δήλωσης, έχει επέλθει ο κατακερματισμός της.

Τι σημαίνει αυτό?

Ότι αντί να εξετάζεις μόνο την ουσία ενός αιτήματος (δλδ, αν ο αιτών έχει αντικειμενικό φόβο δίωξης στη χώρα καταγωγής ή προγενέστερης διαμονής του και άρα χρήζει προστασίας, –όπως και θα άρμοζε βάσει της Σύμβασης της Γενεύης του 1951– αναλόγως της εθνικότητάς του και του αν αυτή θεωρείται κατεξοχήν προσφυγικού ή μεταναστευτικού προφίλ, βάσει των σχετικών ποσοστών αναγνώρισης καθεστώτος διεθνούς προστασίας,εξετάζεις παράλληλα ή/και αποκλειστικά, το λεγόμενο παραδεκτό του αιτήματός του (δλδ, αν, ανεξαρτήτως του αν κάποιος είναι πρόσφυγας, κοιτάς να δειςτο κατά πόσο θα μπορούσε να λάβει**κάτι** παρεμφερές ενός καθεστώτος προστασίας στην Τουρκία, ώστε και να τον επιστρέψεις).

Αν πάλι έχει την ατυχία να ανήκει στις αποκαλούμενες εθνικότητες «χαμηλής αναγνωρισιμότητας» (δλδ. Ποσοστά αναγνώρισης κάτω του 25%), να είναι άντρας και να θεωρείται και υγιής,τότε κατά την άφιξη του είναι πολύ πιθανό να οδηγηθείκατευθείαν σε κράτηση, στα λεγόμενα Προαναχωρισιακά Κεντρα Κρατησης της Λέσβου και της Κω, βασει του αποκαλούμενου «πilotικού προγράμματος» που εφαρμόζει η αστυνομία, όπου και παραμένει έως ότου ολοκληρωθεί η διαδικασία.

Γεγονός που, αν θέλετε, έχει μεγάλο ενδιαφέρονκαι σημειολογικά,**γιατί**,σε μια διαδικασία,που οφείλει να είναι ισότιμη, εξατομικευμένη και στο πλαίσιο της οποίας **η κράτηση αποτελεί έσχατο μέτρο**, όχι μόνο έχουν εισαχθεί διαφοροποιήσεις βάσει στατιστικών **πουουδεμία** σχέση έχουν με το εκάστοτε πρόσωπο του οποίου το αίτημα εξετάζεται,αλλά και κάποιοι υπόκεινται σε ένα είδος μεταχείρισης που, λίγο-πολύ, είναι σαν να υποδηλώνει, εκ των προτέρων, πως θεωρούνται απελάσιμοι.

Αυτά ως προς τα ήμι-τεχνικά ζητήματα που ήθελα να σας αναφέρω και δεν θα σας κουράσω άλλο με αυτά.

Από την άλλη, όλοι γνωρίζετε ή έχετε ακούσει για τις αργοπορίες της διαδικασίας ασύλου, λόγω της υποστελέχωσης της Υπηρεσίας Ασύλου και των εν γένει υπηρεσιών που έχουν επιφορτιστεί με τη διαχείριση του προσφυγικού, αλλά και **κυρίως** λόγω του γεωγραφικού περιορισμού που επιβάλλεται αδιακρίτως σε όλους τους παράτυπα αφιχθέντες στα νησιά, με στόχο την εφαρμογή της Δήλωσης.

Για παν ενδεχόμενο, επισημαίνω πως ο γεωγραφικός περιορισμός επιβάλλεται για **όσο** διάστημα κάποιος βρίσκεται σε διαδικασία ασύλου στα νησιά, που μπορεί να φτάσει και την διετία.

Ενδεικτικά, στη Σάμο, που από το καλοκαίρι του 2018 έχει μετατραπεί στη νέα Λέσβο, σε ό,τι αφορά τις συνθήκες συνωστισμού και διαβίωσης των εκεί αιτούντων— ανά περιπτώσεις, μόνο το πρώτο στάδιο της διαδικασίας ασύλου μπορεί να διαρκέσει έως και 15 μήνες.

- Παρένθεση: το πρόβλημα είναι ακόμη μεγαλύτερο στην Ηπειρωτική Ελλάδα, όπου πλέον έχουμε περιπτώσεις για τις οποίες η συνέντευξη ασύλου καθορίζεται έως και 5 χρόνια μετά την καταγραφή του αιτήματός τους (2024).

Επιστρέφοντας στα νησιά, η ταχύτητα της διαδικασίας οδηγεί, βεβαίως, στα γνωστά φαινόμενα συνωστισμού (μην ξεχνάμε ότι παράλληλα με τις αργοπορίες, οι αφίξεις συνεχίζουν και μάλιστα με αυξητικό ρυθμό), με τα όσα επακόλουθα αυτό έχει, τόσο ως προς την περαιτέρω επιβράδυνση των διαδικασιών αλλά και **κυρίως** προς τη δημιουργία

ακατάλληλων έως και απάνθρωπων συνθηκών διαβίωσης, μοναδικό αποτέλεσμα των οποίων είναι η περαιτέρω ευαλωτοποίηση των αιτούντων και αιτουσών.

Είχαμε, λόγου χάρη, περιπτώσεις γυναικών που υπήρξαν θύματα σεξουαλικής βίας ενόσω διέμεναν στο hotspot της Μόριας και οι οποίες μόνο μετά την κακοποίηση αφέθηκαν να έρθουν στην ενδοχώρα, όντας, πλέον, ψυχικά διαλυμένες..

Και εδώ βρίσκεται ένα ακόμη ζήτημα: το ότι, ο μόνος τρόπος για **να μπορέσει** κάποιος να λάβει εξιτήριο από αυτά τα κολαστήρια των νησιών (όπως έχουν κατά καιρούς χαρακτηριστεί), **χωρίς** να χρειαστεί να περιμένει την ολοκλήρωση των πολύμηνων διαδικασιών, είναι να κριθεί ευάλωτος.

(Γενικά, οι ευάλωτοι αιτούντες και αιτούσες εξαιρούνται τόσο από την ταχύρυθμη διαδικασία ασύλου των συνόρων, όσο και από το μέτρο του γεωγραφικού περιορισμού.)

Ωστόσο εδώ, υπάρχουν δυο περαιτέρω προβλήματα.

Πρώτον, ότι μεταξύ άλλων λόγω της πάγιας υποστελέχωσης σε ιατρικό και ψυχοκοινωνικό προσωπικό στα Κέντρα Υποδοχής και Ταυτοποίησης, η διαπίστωση της ευαλωτότητας μπορεί να διαρκέσει αρκετό καιρό.

Ενδεικτικό παράδειγμα: περίπτωση ευάλωτου Σύριου, που αναγκάστηκε να μείνει στη Σάμο για 14 μήνες, ζώντας σε μια σκηνή με άλλα 10 άτομα, ανάμεσα σε θάμνους, σκουπίδια και με τη συντροφιά διαφόρων τρωκτικών και εντόμων, προτού αναγνωριστεί ως ευάλωτος.

Και **δεύτερον**, ότι πολύ απλά οι χώροι υποδοχής και στέγασης έχουν πλέον εξαντληθεί και στην Ηπειρωτική Ελλάδα, με αποτέλεσμα κάποια στιγμή προ μερικών μηνών να έχουμε περί τις 3.000 αναγνωρισμένες περιπτώσεις ευάλωτων αιτούντων στα νησιά, οι οποίες όμως δεν μπορούσαν να μεταφερθούν στην ενδοχώρα, καθώς δεν υπήρχε χώρος για να στεγαστούν.

Φτάνοντας λοιπόν στην ενδοχώρα, το ζήτημα της στέγασης αποτελεί τεράστιο πρόβλημα.

Για να καταλάβετε, μόνο από την αρχή του έτους, είχαμε περισσότερες από 600 περιπτώσεις ανθρώπων που ζήτησαν την υποστήριξή μας για να βρουν στέγη, καθώς ζούσαν είτε στον δρόμο ή σε καταλήψεις.

Και το πρόβλημα πρόκειται να διογκωθεί περαιτέρω, καθώς αυτή τη στιγμή έχουμε και έναν πολύ μεγάλο αριθμό αφίξεων από τα χερσαία σύνορα (Έβρος), πολλοί εκ των οποίων, εξαιτίας διαφόρων παραγόντων, δεν καταγράφονται ως αιτούντες άσυλο, παρά το ότι οι ίδιοι και οι ίδιες επιθυμούν να αιτηθούν ασύλου, με αποτέλεσμα να είναι πρακτικά άφαντοι για το σύστημα και χωρίς πρόσβαση στα δικαιώματά τους.

Παράλληλα, βρισκόμαστε στην απαρχή των διαδικασιών ένταξης των έως τώρα αναγνωρισμένων προσφύγων, οι οποίοι αριθμούν αρκετές χιλιάδες και οι οποίοι έχουν αρχίσει να οδηγούνται σταδιακά σε έξωση από τους έως τώρα χώρους στέγασής τους, χωρίς, απ' όσο γνωρίζουμε τουλάχιστον, να διαθέτουν βιώσιμες εναλλακτικές επί της παρούσης.

Το ζήτημα δε είναι ιδιαίτερα κρίσιμο σε ό,τι αφορά και τα ασυνόδευτα παιδιά.

Βάσει των τελευταίων στοιχείων, υπολογίζεται πως στην Ελλάδα βρίσκονται **περισσότερα από 3.700 ασυνόδευτα παιδιά**, την ίδια στιγμή που η χωρητικότητα των ξενώνων φιλοξενίας τους, επί μια και πλέον τριετία παραμένει σταθερά στις 1000 θέσεις.

Που σημαίνει ότι, αυτή τη στιγμή, μεταξύ άλλων, σχεδόν 600 ασυνόδευτα παιδιά ζουν υπό άθλιες συνθήκες στα νησιώτικα Κέντρα Υποδοχής ή υπό κράτηση στο αντίστοιχο Κέντρο Υποδοχής του Έβρου. Λίγο περισσότερα από 100 βρίσκονται σε κρατητήρια και λοιπούς χώρους κράτησης και περισσότερα από **1.000** εκτιμάται πως ζουν είτε στο δρόμο, είτε σε καταλήψεις, είτε σε διαμερίσματα με αγνώστους ή/και η τοποθεσία τους παραμένει άγνωστη.

Τέλος και κλείνω,

επειδή το συγκεκριμένο ζήτημα σχετίζεται και με την κατακόρυφη αύξηση των αφίξεων μέσω Έβρου από το 2017 και έπειτα λίγα λόγια και για τα εκεί βασικά προβλήματα.

Καταρχάς ότι η εν λόγω αύξηση αποτελεί άμεση απόρροια των συνθηκών στα νησιά, αναδεικνύοντας μεταξύ άλλων και τις επιπρόσθετες επιπτώσεις της Κοινής Δήλωσης ως προς τη μετατόπιση των διαδρομών που ακολουθούν οι πρόσφυγες και αιτούντες άσυλο.

Τα ζητήματα, ωστόσο, εκεί είναι κυρίως δυο.

Το πρώτο, ότι στην περιοχή υπάρχει μόνο ένα, μικρής χωρητικότητας και κλειστό Κέντρο Υποδοχής. Γεγονός που σημαίνει πως όσοι

επιλέγουν να αιτηθούν ασύλου στον Έβρο περνάνε τη διαδικασία όντας αποκλειστικά σε καθεστώς κράτησης.

Μάλιστα στον Έβρο έχουμε και την επονομαζόμενη πρακτική της **Προ-ΚΥΤ κράτησης**, που με πολύ απλά λόγια σημαίνει ότι, εξαιτίας της περιορισμένης χωρητικότητας και δυναμικότητας του ΚΥΤ, το οποίο είναι και αρμόδιο για την καταγραφή όλων ανεξαιρέτως των παράτυπα εισελθόντων (όπως και κάθε ΚΥΤ), οι δυνάμει αιτούντες και αιτούσες παραμένουν υπό ένα καθεστώς αυθαίρετης κράτησης σε ΠροΚεΚα έως να καταστεί δυνατή η μεταφορά τους στην εν λόγω δομή.

Και το δεύτερο και σημαντικότερο για εμάς, καθώς αποτελεί την πλέον κατάφωρη παραβίαση των δικαιωμάτων των προσφύγων και αιτούντων άσυλο της αρχής της μη επαναπροώθησης (το λεγόμενο non-refoulement), ότι παρατηρούμε μια αυξητική τάση στην πρακτική των παράνομων επαναπροωθήσεων (τα λεγόμενα push-backs).

Ως ζήτημα έχει πλέον καταγραφεί και αναφερθεί επανειλημμένα από πολλαπλούς δρώντες, χωρίς ωστόσο να φαίνεται να υπάρχει διάθεση ουσιαστικής διερεύνησης και επίλυσης του ζητήματος, καθώς η μόνιμη απάντηση του αρμόδιου Υπουργείου είναι μια σχεδόν τυποποιημένη άρνηση της πρακτικής.

Παρά ταύτα, ως ΕΣΠ κατά την τελευταία διετία έχουμε καταγράψει περισσότερες από 100 σχεδόν πανομοιότυπες μαρτυρίες, οι οποίες θέλουν τους ανθρώπους (μεταξύ των οποίων γυναίκες και οικογένειες με παιδιά) να περνάνε τα σύνορα του Έβρου, να δηλώνουν την πρόθεσή τους να αιτηθούν ασύλου σε κατά τα λεγόμενα ένστολους με αστυνομικές και στρατιωτικές παραλλαγές, εν συνεχεία να οδηγούνται

σε αδιευκρίνιστους χώρους κράτησης όπου, αφού κρατηθούν για μερικές ώρες ή και για διάστημα 1-2 ημερών και **«απαλλαχθούν»** από τα υπάρχοντά τους, το βράδυ, οδηγούνται πίσω στον ποταμό, απ' όπου και επιστρέφονται με συνοπτικές και ενίοτε βίαιες διαδικασίες στην Τουρκία.